

“Müslüman Kardeşler” Bağlamında Kimlik ve Aidiyet: Suriyeli Mülteciler Örneği

Identity and Belonging in the Context of “Muslim Brotherhood”: The Case of Syrian Refugees

Zeynel KARACAGİL¹

Öz: Modernleşme sonucunda kimlik kavramı, yeni örüntüleri ile öznelerin hayatlarında daha da önemli bir konum kazanmıştır. Küreselleşmenin hızla arttığı bir dönemde kimlik ve aidiyet kavramları, toplumun temel dinamiklerinde köklü değişimlere neden olmaktadır. Kimlik, toplumsal yapıda bireylerin konumlanmasını sağlamak ve toplumsal rollerini belirlemektedir. Bu sebeple ulus devletler için vazgeçilmez bir kavram haline gelmiştir. Kimliği kısaca kişinin kendisi hakkındaki algıları simgeleştirmesi olarak tanımlayabiliriz. Kimlik ve aidiyet kavramlarının yeni boyutlar kazanmasında birçok temel etkenler vardır. Bunların en başında göç ve savaş gelmektedir. Özellikle savaş sonucu yaşanan göçler, toplumun temel dinamiklerini yıkmakta ve yeni kimlik ve aidiyet kavramlarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu çalışmanın amacı Suriyeli mültecilerin göç sonucunda kimlik ve aidiyet anlayışlarındaki değişimi tespit etmek ve bu değişim sonucunda yeni oluşturdukları kimlikleri ve aidiyetleri nasıl ürettiklerini saptamaktır. Araştırma Türkiye’ye göç eden Suriyeli mülteciler ile yapılmıştır. Çalışmada yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği ve sözlü tarih yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların onayı alınarak ses ve görüntü kaydı alınmıştır. Çalışmada görüşülen kişiler herhangi bir kritere bakılmaksızın, Türkiye’ye göç etmiş ve on sekiz yaş üstü olan mülteciler arasından kartopu örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Suriyeli göçmenler arasında Türkçe bilme oranının düşük olması dolayısıyla, öncelikle Türkçe bilen kişiler ile görüşme yapılmıştır. Türkçe bilmeyen kişilerle ise Türkçe bilen kişilerin tercümanlığı eşliğinde görüşülmüştür. Suriyeli göçmenler Türkiye’nin her iline yayılmış durumdadır fakat bu çalışma için coğrafi sınır olarak Ankara ili belirlenmiştir. Görüşmelerde elde edilen işitsel ve görsel kayıtlar deşifre edilerek, çalışmanın sorularına yorumsamacı paradigma ile cevap aranacaktır. Araştırmada azınlık olmanın getirmiş olduğu güvenlik korkusu nedeniyle, Suriyeli mültecilerin yeni cemaat grupları oluşturdukları tespit edilmiştir. Suriyeli mülteciler için kimlik, bir statü belirlemekten öte, azınlık oldukları gruba karşı bir savunma aracı haline dönüşmüştür. Yani, kimlik toplumsal normlar içerisinde özneler için vazgeçilmez ideolojiler olarak kolektif hafızalara kodlanmış bir kavramken, Suriyeli mülteciler için bu durum daha işlevsel bir boyuta dönüşmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kimlik, aidiyet, göç, Suriyeli

Abstract: The notion of identity gained even more important position in people’s lives with its new patterns as a result of modernism. In an era in which globalisation increases by leaps and bounds, the notions of identity and belonging causes radical changes in the basic dynamics of the society. Identity allows individuals to position themselves in the social structure and determines their social roles. Therefore, it has become an irreplaceable notion for nation states. Identity can briefly

¹ İlgili yazar/Corresponding author: Dr., Sosyal Antropoloji. zeynelkaracagil@gmail.com, ORCID No: 0000-0001-6210-1534

be defined as a persons way of symbolising the perceptions of himself/herself. There are many fundamental factors related to belonging and identity acquiring dimentions. Initially migration and war can be counted as two of these factors. Especially migration that happens due to a war destroys the fundamental dynamics of the society and causes to form a new notion of identity and belonging. The aim of this study is to detect the alteration of understanding identity and belonging in Syrian immigrants as a result of migration and to determine how do they form these new identities and belongings after this alteration. The study has been conducted with Syrian immigrants that migrated to Turkey. Face to face in-depth interview technique and oral history method have been used in the study. Visual and audio recordings have been taken in the interviews by the approval of the participants. The participants are chosen within Syrian immigrants that migrated to Turkey and over eighteen years old by snowball sampling without any additional criteria. The interviews have been conducted with Turkish speakers first, due to Turkish knowledge ratio being low within Syrian immigrants. The interviews with non-Turkish speakers have been conducted with the help and translation of Turkish speakers. Even though Syrian refugees are distributed all over Turkey, the city of Ankara and its borders has been determined as the geographical borders of the study. The answers of the study will be seeked through the transcriptions of visual and audio recordings of the interviews by paradigm. We have found in the study that the fear of security due to by being a minority caused the Syrian refugees to form new communities. The identity became more of a defence tool against the majority than a way to determine status. Therefore, while the identity is an irreplaceable ideology for individuals in social norms, for Syrian refugees it has transformed to a much more functional aspect.

Keywords: Identity, belonging, migration, Syrian

1. Giriş

26 yaşındaki Muhammed Buazizi işsizlikten dolayı pazarda meyve – sebze satarak ailesine gelir sağlamaya çalışıyordu. 10 Aralık 2010 yılında ruhsatsız satış yaptığı gerekçesiyle zabıtalardan tarafından tezgâhına el konulmak istenmesi üzerine, güvenlik güçleri ve zabıtalara karşı direnen Buazizi, gördüğü şiddet sonucunda o gün kendisini ateşe verdi. Muhammed Buazizi, vücudunun yüzde doksana yakın kısmının yanması sonucunda hastaneye kaldırıldı ama 4 Ocak 2011’de hayatını kaybetti. Bunun üzerine olaylara kayıtsız kalmayan Tunus halkı protesto için sokaklara döküldüler. Muhammed Buazizi’nin kendisini yakması aslında toplumun yıllardır var olan ve gösterilemeyen çaresizliğin ilk umut kıvılcımı olmuştur. Bu olayla birlikte başlayan Tunus’taki protestolar, domino etkisi gibi tüm Ortadoğu ve Kuzey Afrika’ya yayılarak literatürde “*Arap Baharı*” olarak adlandırılan bir özgürlük hareketini başlatmıştır. Arap Baharı harekâtı ile başlayan özgürlük mücadelelerinden Suriye’de payına düşeni almıştır. Suriye’de özgürlük için devlete karşı verilen mücadele sonucunda çıkan iç savaş sonucunda büyük bir göç dalgası başlamıştır. Halk, savaştan kaçmak için Türkiye başta olmak üzere birçok ülkeye sığınmacı olarak göç etmiştir.

Göç olgusu, tarihsel süreç içerisinde çok farklı nedenlerin sonucunda kazandığı çeşitli boyutlar ile toplumun temel dinamiklerini etkilemektedir. Bu olgu toplumun dinamikleri hem yıkan hem de yeniden inşa eden bir güç olarak literatürde yerini almıştır. Göç olgusu, küreselleşme sonucunda çok boyutlu bir yapıya bürünerek, toplumların değişmesi ve gelişmesi için önemli bir argüman konumuna gelmiştir. Ulus devletler küreselleşmenin sonucunda iş gücü piyasasında yaşanan gelişmeler, göçü tetikleyerek sınırların belirsizleşmesine ve toplumların kimlik aidiyetlerine yeni referans noktaları eklemelerine neden olmuştur (Danış, 2008). Göç, her zaman beraberinde yeni bir kimlik aidiyeti getirerek, toplumsal dinamiklerin sürekli canlı kalmasını sağlamaktadır. Göçerlik, bireyin kesintili bir var olma mücadelesi olup, geride bıraktığı yerle bir kavga içinde olma durumudur. Göçerler bilir ki göçtükleri yerdeki evleri her zaman geçicidir (Chambers, 2005).

Türkiye’nin bulunduğu Anadolu coğrafyası, tarihsel süreç içerisinde büyük göç dalgaları ile değişimlerin yaşandığı ve çeşitli etnik grupların savaştığı bir bölge olmuştur (Şahin, 2006). İktidar mekanizmaları, göçün bu potansiyel gücünü her dönem kullanarak toplumları şekillendirmiştir. Türkiye’nin, yakın tarihine bakıldığında büyük göç dalgalarına maruz kaldığı görülmektedir. Tarihsel süreç içerisinde Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılma sürecine girmesi ile başlayan bu göç dalgaları, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile çok farklı boyut ve amaçlar doğrultusunda yeniden şekillenerek günümüze kadar taşınmıştır (Duman, 2008). Osmanlı

İmparatorluğu döneminde yaşanan uzun savaşlar hem kitlesel hem de bireysel göçü tetiklemiş ve halkın kimlik ve aidiyet konusundaki söylemsel referans noktalarının sürekli değişken kalmasını sağlamıştır. Bulut'a göre insanların kendi grupları ile diğer grupları karşılaştırarak algılaması da sosyal sınırların çizilmesinde ve referans noktalarının belirlenmesinde etkilidir (2017:26-31).

Türkiye, küreselleşme ile birlikte düzensiz göçlerin odak noktası ve transit ülkesi konumuna gelmiştir. Küreselleşme ile birlikte Türkiye'nin komşularında yaşanan siyasal değişimler sonucunda Türkiye'ye gelen göçmenler, ülkede yeni bir hareketliliğin kapılarını aralamışlardır (Lordoğlu, 2015). Günümüzde yaşanan küresel sermaye savaşları, Türkiye için içinden çıkılmaz boyutlara ulaşacak olan **Göçmen-Mülteci** sorunu doğurmuştur. Literatürlere Arap Baharı olarak geçen özgürlük mücadelesi sonucunda; Suriye'de yaşanan iç savaş, yeni bir göç dalgasını başlatarak, Türkiye başta olmak üzere Avrupa ülkelerini de kapsayan çok boyutlu bir küresel göç-mülteci sorununu ortaya çıkartmıştır.

Türkiye'ye ülkelerindeki iç savaştan kaçmak için gelen Suriyeli mülteciler, beraberinde birçok sorunu getirerek, yeni bir toplumsal dinamiğin inşasını başlatmışlardır. Bu temel dinamiklerden birinci derece, göçmenler etkilense de aslında en büyük etkiyi göçtükleri bölgelerdeki yaşayan topluluk (yerleşikler) yaşamaktadır. Göçer, göç sonucunda bir değişime maruz kalacağını bilir ve buna göre savunma mekanizmaları üretir. Ama göç edilen bölgede yaşayan kişilerde ise durum tam tersidir. Yerleşiklerle² yeni gelenler arasında sürekli bir toplumsal damgalama mevcuttur ve bu damgalama ile yeni toplumsal dinamikler inşa edilmektedir. Bu iki grubun toplumsal yapısı ne kadar da birbirine benzese, yerleşikler her zaman yeni gelenleri damgalayarak, bu karşıtlığı canlı tutmaktadırlar. Çünkü bu damgalama ve söylemler ile yeni gelen gruplar üzerinde simgesel bir baskıya hâkim olurlar (Danış, 2008). Şöyle ki; daha önce gelmiş olma durumunu temsil eden simgesel kaynaklar ile yeni gelen gruptan farklılıklarını her zaman sürdürerek bu karşıtlığı devam ettirirler. Karşıtlık, kendilerinin sahip olduğu gizli iktidar gücünün kanıtlayıcısıdır. Yerliler; her zaman mültecileri öteki olarak görececek, hiçbir zaman onları yerli kategorisine sokmayacak ve en küçük sorunları bile çok büyük problemler olarak gösterip bu karşıtlığı canlı tutacaklardır.

“Elbette onlarda Müslüman bizde Müslümanız ama onlar ülkelerini, korkaklıklarından dolayı terk ederek buraya gelmişler. Biz bunu kabul edemeyiz hiçbir şekilde... ‘Vatan Haini’ bana göre bunlar. Türk milleti olsa ölür ama vatanını terk etmez... Madem savaştan kaçıyorlar neden erkekleri geliyor, erkekleri kalıp neden savaşmıyor... bana göre buraya kaçanlar vatan millet nedir bilmiyor, onların böyle bir aidiyet duygusu yok...”³

şeklindeki yerlilerden dinlediğimiz kısa bir hikaye, anlatmak istediğimiz durumu özetlemektedir. Söylemsel damgalamalar yerlilerin zihinlerinde o kadar ileri boyutlara ulaşmıştır ki, kolektif hafızalarında gruplar keskin bir şekilde ayrıştırılmıştır. Aslında bu ayrıştırmanın temelinde milliyetçilik söylemi vardır. Aidiyet, öncelikli olarak mekânsal bir bütünleşme ile başlayıp, toplumsal yapı pratikleri ile çeşitlenen bir mekanizmadır. Bireyler bu mekânlar ile aidiyetleri oluşturmaktadır. Bundan dolayı göçer her zaman geride bıraktığı yer ile kavga halinde ve var olma mücadelesi içindedir. Aidiyetin temelinde, bireyin kendisini güvende hissetme duygusu vardır (Edney, 1976). Birey, kendisini bir bölgede güvende hissetmiyorsa o bölgeye aidiyet hissedememektedir. Kısacası özne, egemenliğini kuramadığı yere aidiyet hissedememektedir.

Göçerler, toplumun temel dinamiklerini etkileyerek, onların değişime uğramasına ve tekrar inşa edilmesine sebep oldukları için her toplulukta çatışmacı grup olarak damgalanmaktadırlar. Ayrıca göçerler; var olan düzeni ele geçirmede, kendi kimliklerini yeniden icat etmede ve bunun neticesinde şehrin yaşam tarzını belirleyen etken bir konuma gelmede başarılıdırlar. Suriyeli mültecilerin göçtükleri bölgelerdeki yaşamı etkileme konusundaki baskın rolleri, yerliler için büyük bir tehlike olarak görülmektedir. Bundan dolayı yerliler ile göçerlerin toplumsal özellikleri ne kadar da birbirlerine benzese, her zaman aralarında ki çatışma devam

² Göç edenlerin göç ettikleri bölgede yaşayan topluluğu tanımlamak için yerleşikler/yerliler kavramı kullanılmıştır.

³ Yerlilerden Hatice K. 39 yaşında, lise mezunu, evli bir kız iki erkek çocuğu olan bir ev kadınıdır.

edecektir. Bu durum toplumsal damgalamada öyle ileri boyutlara ulaşacak ki gruplar ayrışarak, toplumsal alanlar belirlenecektir. Şöyle ki;

“Suriyeliler gelmeden önce herkes evlerinde daha rahattı ve mahallede her hangi bir sıkıntı yaşanmıyordu. Çocuklarımız sokaklarda güvenli bir şekilde oynuyorlardı. Ama Suriyeliler geldikten sonra çocuklarımızı tek başlarını dışarıya göndermiyoruz ve artık evde oynamalarını sağlıyoruz. Artık kendimizi güvende hissetmiyoruz. Suriyeliler geldikten sonra sokaklar daha çok karıştı ve olaylar arttı. Bundan dolayı Suriyelilerin olduğu yerlere gitmemeye ve onlarla aynı yerde bulunmamaya çalışıyoruz...”⁴

Görüldüğü üzere toplumsal damgalama çok ileri boyutlara ulaşmış ve bölgesel ayrışmalar ortaya çıkmıştır. Göçerlik her zaman göçenleri etkiler gibi gözükse de aslında bunun en büyük etkisini yerliler yaşamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi, Kapsamı ve Sınırları

Araştırmanın tarihsel sınırlaması; 2016 yılının Nisan ve Mayıs ayları olup, coğrafi sınırlaması ise Ankara ili olarak belirlenmiştir. Bu sınırlamada Ankara ilinin seçilmesinin başlıca nedeni; kendim Ankara ilinde ikamet ediyorum olmamdır. Böylece Suriyeli mültecilerle daha yakından bir iletişim kurulacaktır.

Araştırmanın temel sorunsalını; Ankara’ya göç eden Suriyeli mültecilerin, kimlik ve aidiyetleri oluşturmaktadır. Kısaca; Suriyeli göçmenlerin, göç ile birlikte kimlik ve aidiyetlerindeki dönüşümü ve yeniden inşasını yakalamaktır. Öncelikli olarak bu dönüşüm sonucunda kimlik ve aidiyetlerin yeniden inşasında rol oynayan mekanizmaların neler olduğu tespit edilecektir.

Araştırmada kendisini Suriyeli mülteci olarak tanımlayan göçmenler ve göçerlerin gittiği bölgedeki yerliler ile yapılan görüşmelerde derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Evlerde ve sokaklarda on sekiz yaş üstü erkek ve kadınlardan kartopu seçimi yöntemiyle göçmenlerden 13 kadın 15 erkek ile yerlilerden ise 8 kadın 9 tane erkek ile görüşmeler yapıldı ve araştırmanın temel sorunsalı olan kimlik ve aidiyet konusundaki görüşleri dinlendi. Çalışmada, konuşulan kişinin izni dâhilinde alınan görsel ve işitsel kayıtlar daha sonra deşifre edilerek kullanılmıştır.

Derinlemesine görüşme tekniğinde, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlamaktadır. Görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşme desteklenir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırması sağlanır. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise bu sorular tekrar görüşmeciye sorulmamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeni ile çalışmada kullanılmıştır (Kümbetoğlu, 2008).

Kimlik ve Aidiyetin Dönüşümü ve Yeniden İnşası

İlk olarak belirtilmelidir ki kimlik insana özgü bir kavram olup iki temel dinamiği vardır. İlk temel dinamiği “tanıma ve tanımlama”, ikinci temel dinamiği ise “aidiyettir” (Aydın, 2009). Kısacası kimlik, bireylerin ve toplumsal grupların “kimsiniz, kimlersiniz” gibi sorularına verdikleri cevaptır. Bu soruyla muhatap olan öznelere, kendilerine yönelttikleri “ben kimim?” sorusunun cevabının bir hayatı temsil etmesidir. Ben kimim sorusunun doğmasına neden olan “ben”in tanınması ve tanımlanması, bireysel kimliğin temelini inşa eden kaynağı oluşturur. Bu kimliğin sınırları içerisine, özneye ait bütün değerler ve anlamlar girmektedir (Güleç, 1992). Tanımlanan bu kimliğin doğmasının özünde “kendisini ne olarak ve neye dayandırarak” tanımladığı yatmaktadır. Kimlik, bireyin başka şeye dâhil olma ihtiyacından doğmuş olup bireyin en temel referans noktasıdır (Aydın, 2009). Çünkü bireyi tanımlayarak ve tanıtarak cemaatlere kabul edilmesini sağlamaktadır.

⁴ Yerlilerden Tuğba D. 28 yaşında, üniversite mezunu, evli bir kız çocuğu olan çalışan bir kadındır.

Bu dâhil olma ile kimlik, bireysellikten uzaklaşarak bir gruba ait/aidiyet olma boyutu kazanmaktadır. Böylece aidiyet ve kimlik bir çember üzerinde bir birini takip eden ayrılmaz iki öge haline gelir.

Suriyeli mülteciler, savaştan önce kendilerini Suriyeli kimliği ile tanıtır, Suriye'ye aidiyet olma duygusu etrafında bütünleşirlerken; savaştan sonra Suriyeli kimliği yerini Göçerliğe/Mülteciliğe, Suriye'ye duyulan aidiyet ise dağılan aidiyet cemaatinin yokluğunu ortadan kaldırmak için meydana getirilmiş olan “**yabancılık**” cemaatine aidiyet duymaya bırakmıştır. Azınlık olma, topluluk ve ortaklık duygularını diğer gruplara göre daha güçlü kılmaktadır (Danış-İrtiş, 2008). Azınlık olma, kolektif hafızayı güçlendirir (Ricoeur, 2012), hayali cemaatler etrafında bütünleşmeyi kolaylaştırır ve geride bırakılan aidiyet duygusunu bu cemaatlerde tekrar inşa edilmesini kolaylaştırır.

“Kimse istemez yaşadığı yerden, çevreden tanımadığı yerlere göç etsin. Burada biz yabancıyız, korkuyoruz herkes bize kötü gözle bakıyor. Bundan dolayı akrabalık bağı olmayan aileler ile bile çok yakın ilişkiler kuruyoruz. Çünkü onlar bizden biri en azından aynı şeyleri yaşadık. Bir birimize daha iyi destek ve yardım ederiz...”

Hikâyeden de anlaşıldığı üzere göçerlik, her zaman azınlık olmanın getirdiği duygu etrafında bütünleşerek, yeni hayali cemaatler kurmaktadır. Hayali cemaatler her zaman aktörlerin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenerek hayatlarında etken konumda olmaktadır. Hayali cemaatler sadece hayal edilerek oluşturulmuştur. Çünkü en küçük ulusun ya da topluluğun üyesi olan kişiler, diğer cemaatin üyelerini tanımayacaklar, onlarla her hangi bir şekilde görüşmeyecek, hakkında hiçbir şey işitmeyecekler olmasına rağmen her birinin zihninde o cemaatlerin hayali var olacaktır (Benedict, 1995).

Mültecilerin göç öncesi aidiyet duydukları milli kimlik, savaş ile yerini hayali cemaatlerin oluşturduğu kimlik aidiyetine bırakmıştır. Milli kimliğin temelinde bir ideoloji ve hareketin çevresinde bütünleşen milliyetçilik yatmaktadır (Smith, 1994). Görüşmeciler bu durumu;

“Savaştan önce inancımız gereği devlete bağlılığımız bir dini görev gibiydi. Çünkü inancımız, devlete karşı çıkmanın günah olduğunu söylüyor. Ama iç savaş sonucu devlet, vatandaşları öldürmeye başlayınca bu düşüncemiz değişti. Çünkü insan, evladını öldüreni hiçbir zaman affetmez ve onu öldürmek ister. Buda doğrudan sizi ülkenize düşman eder. Artık ben kendimi buraya ait hissediyorum. Çünkü bize sahip çıkıldı ve bakıldı. Hem başka çaremizde yok...”

şeklinde anlatmaktadır.

Zorunlu göç, kimlik ve aidiyetin sorgulanmasına neden olmaktadır. Ama Suriyeli göçmenlerin zorunlu göçe maruz kalmalarına neden olan savaş olduğu için durum daha da ileri bir boyutlara taşınmıştır. Şöyle ki; göçmenlerin göçmesine neden olan devletin siyasi savaşı, onlara büyük acılar yaşatmasından ötürü göçmenlerin, kimlik kargaşası yaşamalarına neden olmuştur. Bundan dolayı milli kimlikte bütünleşme sağlayamayan mülteciler, kimlik ve aidiyetin dayandığı iki temel referans olan dil ve dinde, dili kaybettikleri için din belirteç yol gösterici konumuna gelmiştir. Çünkü dil, azınlık ortamda aktarılması ve devamının sağlanması zor bir kimlik ögesi olduğu için çoğunluğun içinde kaybolmaktadır (Danış-İrtiş, 2008). Dil, milli kimlik için olmazsa olmaz bir öge olduğu için mültecilerin milli kimliğe karşı aidiyetlerini kaybetmeleri normaldir. Ama Suriyeli mültecilerde milli kimlik aidiyetini kaybetmelerinin altında dilden başka sebeplerde vardır. Bu sebeplerin en büyüğü siyasi savaş ve göçtür;

“Üç tane çocuğum vardı. Biri on iki, biri beş diğeri dört yaşındaydı. Şuan ise sadece küçük oğlum var. Diğer iki çocuğum Esat rejiminin atmış olduğu bomba yüzünden öldüler. Benim canımı aldılar. Ben artık Suriyeliyim diyemiyorum. Dilim varmıyor bunu demeye. Suriyelim dediğimde sanki çocuklarıma ihanet etmiş oluyorum... Buraya göç ettiğimize bizlere Suriyeli dediklerinde ben ağlıyorum ve ölmek istiyorum. Her şeyini geride bırakıp, bilmediğiniz bir yere gelmek kolay değil. Artık ben doğduğum yerliyim demiyorum. Ben artık Türkiyeliyim. Çünkü bana doğduğum ülkeden daha iyi davranıp değer veriyorlar...”

Bu anlatıdaki durumu Wheelis’in kimlik ve aidiyet tanımı ile özetleyebiliriz; kimliğin birlik ve bütünlük etkileşimi sonucunda olması, kişi açısından birlik ve bütünlüğün zarar verici bir boyutlara ulaşması, öznedeki kimlik ve aidiyetin reddini doğurur (Weigert-Teitge, 1986), bunun sonucunda kimlik ve aidiyet yeni referans noktaları ile tekrar inşa edilir.

Toplumsal normaler içerisinde özne, doğduktan sonra milli kimlik örüntüleri içerisinde büyüyerek, milli kimlik aidiyetini kazanmaktadır. Savaştan dolayı zorunlu göç yapan Suriyeli göçmenler, milli kimlik ve aidiyetlerini ret ederek, kendilerini bütünleştirecek bir hayali cemaat kurmaktadır. Şöyle ki göçerler, göçtükleri yerlerde ayrı hanelere çıkmak yerine akrabaları ile aynı haneyi paylaşmaktadır. Bunun altında birçok sebep var ama temeli azınlık olmanın getirdiği zorluklar ve kaybolan cemaat aidiyetidir. Bu durum Suriyeliler tarafından şöyle anlatılmaktadır;

“Biz bu mahalleye geldiğimizde savaş daha yeni başlamıştı. Ama savaşın şiddeti arttıkça mahalleye göç arttı ve şuan mahallenin yarısı kadar haneyiz. İlk zamanlar çok zorlanıyorduk çünkü bizi koruyacak kimse yoktu. Şuan ise öyle değil... En azından Türklerden biri ile kavga edersek ya da sorun yaşarsak komşularımız hemen koşup geliyorlar...”

Göçmenlere “kendinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusunu yönelttiğimizde çoğunluk Türkiye’ye vurgu yaparak “Müslüman kardeş” kimliği ile kendisini tanımlamaktadır. Milli kimlik bağlamında yönettiğimiz sorulara, içselleştirilmemiştir olsa Türkiyelii denilmektedir. Şöyle ki;

*“Kendimi ne olarak görüyorum? Devlet olarak soruyorsanız ben kendimi Türkiyeli olarak görüyorum ama Türkler bizi öyle görmüyor. Biz onları **Müslüman kardeşler** olarak görüyoruz. Çünkü hepimiz Müslümanız ve İslam dinini yaşıyoruz. Artık Suriyeliyiz diyemiyoruz çünkü böyle bir ülke artık kalmadı. Kalsa da yaşanacak bir ortamı kalmadı...”*

Anlatılardan anlaşılacağı gibi kimlik her zaman özne için bir cemaate girişin anahtarı olmuştur. Suriyeli göçmenler bu cemaate girişin anahtarını “**Müslüman Kardeş**” kimliğinde bulmuşlardır. Bu kimlik sayesinde; yerli halk ile ne kadar çatışmada yaşasalar topluluk tarafından kabul edilmişler ve yaşamlarının devamını sağlayacak toplumsal alanların inşasına izin verilmişlerdir. Suriyeli mültecilerin yerinde başka dine mensup bir grup olsaydı durum çok farklı olabilirdi. Çatışma ileri boyutlara taşınarak; grubun, topluluk içerisindeki yaşam alanları yok edilebilir ve yeni bir göçe zorlanmalarına neden olacak boyutlara ulaşabilirdi. Çünkü millik kimliğin temel referansı olan dil ve din unsurlarını Suriyeli göçerler tehdit etmemektedir. Bundan dolayı farklı bir dine mensup gruplarda gerçekleşebilecek büyük çatışmalar Suriyeli mültecilerde yaşanmamıştır. Suriyeli mülteciler bu durumu “**Müslüman Kardeşler**” söylemi ile belirtmektedir. Bulut’a göre kültürel, siyasi, ekonomik, coğrafi, dini etmenler, kültürel kimlikler arası farklılıkların dayanak noktalarını oluştururlar. Bu etmenlerin biri ya da tümü, toplumsal grupların ayrışmasının yolunu açar. Göç edenlerin kimliği kaybetme endişesi çoğunluğa göre daha güçlüdür. Kimliğin temel dinamiklerini en önemli unsurların başında dil ve din gelir (2019:87-88).

Göçmenlere bireysel kimlik aidiyetine yönelik sorulan sorulardan alınan cevapların hepsi “**Türkiyeli Müslüman kardeşler**” cevabı olmuştur.

“Ben göç ettikten sonra ülkeme dair bir hissim ve bağlılığım kalmadı. Bunu söylemek zorda olsa artık kendime yeni bir hayat kurdum burada. Bu hayatımı Türk devletine borçluyum. Türk değilim ama Müslümanım... Müslüman bir ülke Türkiye... ama bana kendimi ne olarak görüyorsun diye soruyorsunuz? Ben kendimi Türkiyeli Müslüman kardeş olarak görüyorum.”

Smith’in milli kimlik tanımında vurguladığı milliyetçilik söylemini bu hikâyede görebilmekteyiz. Göçmenler kendilerini Türkiyeli görebilmekte ama Türk Müslüman olarak görememektedirler. Ama anlatıları kimlik ve aidiyet inşası boyutunda incelendiğinde bütün göçmenler kendilerini Müslüman kardeş olarak tanımlamaktadır. Göçmenlerin aidiyet süreçlerinde mekânsal değişimi ağır olarak yerlilere hissettirmektedirler. Göç, bazı hallerde mekânsal değişimin hızını kesen argüman olarak işlevsellik kazanırken (Tekeli, 2011), Suriyeli mültecilerin göç politikasında mekânsal bir değişimi hızlandıran bir argüman

konumundadır. Mekânsal değişim Suriyeli mültecilerin kimlik ve aidiyet algılarında önemli bir yere sahiptir. Şöyle ki;

“Buraya göç ettiğimizde mahallede göç eden iki aileydik. O zamanlar çok zor geçiyordu bizim için. Çünkü buranın hep geçici olduğu hissini yaşıyorduk. Ama şimdi öyle değil mahallede bizim gibi göç eden aile çok fazla var. Buda bizi buranın bir parçası olarak görmemizi sağlıyor. Yabancılık hissimizi yok ediyor kısacası!”

Mekan, kimlik ve aidiyet için her zaman önemli bir argüman olarak göçerlerin hayatında konumlanmıştır. Göçerlerin, kimlik ve aidiyet örüntülerinin hepsi mekânın merkezde olduğu bir mekanizma modelini göstermektedir. Özne yaşadığı mekânı ne kadar benimserse kimlik ve aidiyet bağlarını o kadar güçlendirmektedir. Suriyeli mültecilerde de bunu anlatılarından ve yaşadıkları mekânlarda ki hızlı artıştan yakalayabilmekteyiz.

Sonuç Yerine;

Göçerlik, toplumsal örgütlenmeler içerisinde her zaman bir çatışmacı grup olarak kültürel kodlarda yerini koruyacak ve kimlik-aidiyet hislerinin canlı tutulması için bir yakıt olarak her dönem kullanılacaktır. Suriyeli mültecilerin kimlik inşası süreçlerinde çok farklı toplumsal ve siyasal etkilerin mevcudiyetini anlatılarda görebilmekteyiz. Bu toplumsal ve siyasi mekanizmaların başında İslam dini ve küreselleşme gelmektedir. Mülteciler için kimlik ve aidiyet vazgeçilmez ideolojiler kategorisinden, yaşamı devam ettirmenin temel ihtiyaçları kategorisine geçiş yapmıştır. Bundan dolayı mültecilerde kimlik ve aidiyet kalkan görevinde bir işlevsellik boyutuna taşınmıştır. Şöyle ki; yerli grubun tepkisini ve baskını azaltmak için Müslüman kardeş söylemi ile gruba dâhil olunmaya çalışılmaktadır. Suriyeli mülteciler Müslüman kardeş kimliğinin koruması ile yerli grubun aidiyet bütünleşmesi içerisine girmeye çalışmaktadır.

Suriyeli mülteciler neredeyse tamamen düşman olarak görüldükleri mekânlarda, yarattıkları “**Müslüman Kardeş**” kimliği ile yerliler kadar yoğun bir aidiyet duygusu üretmişlerdir. Kimlik, mülteciler için ideolojik ve öznel anlamlar dizgesinden uzaklaşarak, kültürel sermaye dizgeleri içerisinde kendine yeni bir boyut kazandırmıştır. Mülteciler kaybettikleri kimlik ve aidiyeti, kültürel sermaye olarak tekrar inşa etmişlerdir. Toplum içinde bu kimliğin ekonomik getiri olarak kullanılması sonucunda kimliğin, sermayeye dönüşümünü görebilmekteyiz.

Kaynakça

- Aydın, S. (2009). Türk kimliğinin yaratılması ve ulusal kimlik sorunu üzerine – terzinin biçtiği bedene uymazsa. Türkiye ve Orta – Doğu Forumu Vakfı.
- Bulut, M. (2017). Identity belonging changes through migration. New Trends and Issues Proceedings on Humanities and Social Sciences. [Online]. 05, pp 26-31.
- Bulut, M. (2019). Göç, kimlik ve ritüel. Dikili’de sosyal antropolojik bir araştırma. Gece Kitaplığı.
- Chambers, I. (2005). Göç, kültür, kimlik. Ayrıntı Yayınları.
- Danış, D. ve İrtiş, V. (2008). Türkiye’den Fransa’ya göç ve göçmenlik halleri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Duman, Ö. (2008). Atatürk döneminde Romanya’dan Türk göçleri (1923-1938), Bilig, 45, 23-44.
- Edney, J.J. (1976). Human territories: Comment on functional properties. Environment & Behaviour 8, 31-47.
- Güleç, C. (1992). Türkiye’de kültürel kimlik krizi. V Yayınları.
- Güvenç, B. (1993). Türk Kimliği, Kültür Tarihinin Kaynakları. Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Lordoğlu, K. (2015). Türkiye'ye yönelen düzensiz göç ve işgücü piyasalarına bazı yansımalar. *Çalışma ve Toplum*, 44, 29-44.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Ricoeur, P. (2012). *Hafıza, tarih, unutuş*. Metis Yayınları.
- Smith Anthony, D. (1994). *Millî Kimlik*. (Bahadır Sina Şener, Çev.). İletişim Yayınları.
- Şahin, N. (2006). XIX. Yüzyıl sonrasında Anadolu'ya Yapılan Göç Hareketleri ve Anadolu Coğrafyasındaki Sosyo-Kültürel Etkileri, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 63-82.
- Tekeli, İ. (2011). *Göç ve ötesi*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Weigert, A. J., Teitge, J. S., ve Teitge, D. W. (1986). *Society and identity: Toward a sociological psychology* (pp. 22-26). Cambridge: Cambridge University Press.